

Bildmaterialet förtjänar att nämnas för sig. Urvalet, som är sprunget ur Geijers forskning, berikar alltid texten. Samspelet mellan text och bild skapar fördjupad förståelse för de ämnen hon diskuterar, inte minst vid tekniska jämförelser och i de avsnitt där mönster från nordiskt material ställs sida vid sida med utomeuropeiskt material. En stor förtjänst är att bilderna belyser både sitt eget sammanhang och Geijers forskargärning – det handlar ofta om bilder som tidigare inte publicerats föreställande material som sällan gjorts tillgängligt.

Agnes Geijer har med sin forskning placerat svenska samlingar och textilforskning i Sverige på den internationella textilforskningskartan. Hennes arbete har kastat nytt ljus över flera viktiga områden inom den internationella textilkonsten. *Ur textilkonstens historia* ger oss läsare inblick i några av hennes erfarenheter. Även om den akademiska litteraturen på det textila området har ökat markant de senaste tio åren saknas än idag en motsvarande textilhistoria. Bokens användbarhet, t.ex. i undervisning på textilområdet, hade troligen kunnat ökas genom ett tillägg till den fjärde upplagan där dagsläget för textilforskningen skissats samt gett inblick i de senaste rönen kring t.ex. analysmetoder och internationella nätverk för textilforskare.

Lizette Gradén, Stockholm

Hans Andersson: *Aldrig kommer duvungar blå utav korpäggen vita. Skillingtryck om brott och straff 1708–1937*. Utgivna och kommenterade av Hans Andersson. Svenska visor 2, utgivna av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, Uppsala 2006. 184 s., ill. ISBN 91-85352-66-7.

Skillingtryck finns bevarade redan från slutet av 1500-talet. Under cirka trehundra femtio år spreds en betydande mängd visor genom dessa enkla trycksaker, som framförallt innehöll berättande och känsloladdade texter. Till skillingtryckens repertoar hörde – i synnerhet i takt med bättre läskunnighet, kommunikationer och tryckmöjligheter – för publiken specialskrivna texter till kända melodier. Under 1800-talet fick ”nyhetsvisorna” en betydande plats i trycken. Hans Andersson har utifrån Kungliga bibliotekets samlingar valt ut en samling visor och dikter som alla handlar om grova brott. De äldsta är från 1700-talets början, men flertalet är tryckta under 1800-talet, under skillingtryckens storhetstid. Den sista visan är från 1937, då sedan länge dessa massprodu-

cerade trycksaker hade spelat ut sin roll.

Övervägande delen av brotten utgörs av mord eller dråp, men här finns också visor som berör ”blodskam”, misshandel, myteri och stöld samt på slutet en visa om solochvår. En del av texterna handlar om kända brott och brottslingar, t.ex. prästen i Sillbodalen som på 1860-talet giftmördade en barndomsvän och flera församlingsbor med nattvardsvinet, om Yngsjömordet 1889 och ”ångbåtsmördaren” Nordlund, som år 1900 tog livet av kaptenen och flera passagerare ombord på Prins Carl i Mälaren. Som läsare grips jag av de människooöden som framträder i visornas berättelser. Den textrad som givit namn åt boken är t.ex. hämtad från en visa ”Om Signe Christina Pehrsson, som för bedreven blodsskam med sin Fader, utstod sitt rättmätiga straff på Göteborgs Rättarplats den 9 Dec. 1741”. I jagform berättar texten om hur flickan blivit våldtagen av sin far sedan hon var 13 år gammal. Nu säger hon sig själv också vara skyldig *Ty aldrig kommer duvungar blå / utav korpäggen vita*.

I inledningen säger Andersson att visorna är ”en viktig ingång för studiet av den folkliga rättskulturen” (s. 7) och att de ger en inblick i människors sätt att tänka omkring brott och straff. Här ger han också en kort kommentar till hur dessa vistexter har förändrats över tid. Texterna från 1700-talet är vanligen framställda i jagform. Under 1800-talet ersätts successivt jagformen av en anonym berättare. Andersson menar att föreställningen att ”vi alla är dödsdömda syndare” har bytts ut mot ett synsätt där brottslingen beskrivs som ”mer eller mindre monstruös” (s. 16). Bokens urval grundar sig på att visorna skall vara intresseväckande och spännande samt belysa ”teman som berörs i forskningen” (s. 10). Andersson har också valt flera skillingtryck där huvudpersonen är en kvinna ”för att visa på kontrasten mellan manligt och kvinnligt, när det gäller den kriminella identiteten” (s. 12). I inledningens avslutande litteraturförteckning finns framförallt referenser till området brott och straff, men jag finner endast en hänvisning till tidigare forskning omkring själva skillingtrycken och deras repertoar.

Efter inledningens tio sidor följer ett urval visor om fyrtiofem brott, i en del fall representerade av flera olika vistexter. Före respektive text finns, som Andersson beskriver i inledningen, ”delar av prosaberättelser och andra upplysningar” (s. 15) hämtade från själva skillingtrycken. Där finns också Kungliga bibliotekets signum för varje tryck. Efter cirka hälften av visorna finns författarens kommentarer av varierande längd, oftast rörande omständigheterna kring brottet. Några texter är illustrerade med skillingtryckens framsidor.

Att Hans Andersson har valt att endast återge delar av de upplysningar som finns på själva skillingtrycken är mycket olyckligt, eftersom visorna har berövats viktiga delar av sina kontexter. Här saknas genomgående eventuella förlag och tryckorter. Jag finner t.ex. en visa om "den olycklige chauffören Frans Söderberg" (s. 166) som togs av livet på Danska vägen. Jag känner igen texten och vet att den utspelar sig i Göteborg, men ingenting berättar om detta, eftersom det inte heller finns någon kommentar som vägleder läsaren. Detta gäller flera visor. Efter två texter omkring "mördaren Viktor Götes sista och uppriktiga självbekännelse", ger Andersson en längre kommentar och berättar att mördarens mor var ogift, hans far var okänd och menar vidare att texten visar "vad det blir av en människa som från barndomen är i avsaknad av uppfostran och det förmildrande inflytande, som den moderliga omvårdnaden utövar på den naturliga råheten" (s. 118). Eftersom själva vistexterna inte nämner något om detta undrar läsaren om det är en upplysning som Andersson själv har hämtat från en utelämnad introduktion i skillingtrycken eller ren spekulation, då kommentaren inte heller ger några vidare referenser. Jag saknar också en sammanfattande diskussion, där läsaren, efter att ha tagit del av alla dessa människoöden, kunde följa Hans Anderssons tankar om t.ex. skillnaden mellan manlig och kvinnlig brottsidentitet.

Varför vissa visor lämnas okommenterade framgår inte? Läsaren får i en del fall ingen som helst orientering i brottens bakgrund och visornas sammanhang. Det gör att flera av dem är svåra att förstå. Efter texten om giftmorden i Sillbodol finns en mycket kort kommentar, där Andersson skriver att prästen enligt sången misslyckades med att begå självmord. "Han kom emellertid aldrig att avrättas, eftersom ett senare självmordsförsök lyckades" (s. 124). Den referens som finns i en fotnot på samma sida säger att Andersson fått dessa uppgifter "enligt samtal med Martin Bergman". Eftersom mordet i Sillbodol hör till 1800-talets mest kända och omskrivna brott är det för mig obegripligt att Andersson inte har formella referenser och ger läsaren en ordentlig bakgrundsbeskrivning till visorna. En kort biografi över prästen Anders Lindbäck, skriven av Anders Edestam, finns t.ex. i Karlstads stifts *Herdaminne*, del 4 (Edestam 1970).

Hans Andersson verkar framförallt vara intresserad av kriminal- och mentalitetshistoria och har endast i mycket ringa omfattning tagit del av den forskning som tidigare har undersökt svenska skillingtryck och den däri ingående visrepertoaren, med vilken denna

samling hade kunnat lyftas avsevärt. Han hade kunnat få en annan förståelse för denna genre och för visornas tillkomstsammanhang. Eva Danielson vid Svenskt visarkiv har t.ex. undersökt bröderna Chronwalls skillingtrycksproduktion omkring förra sekelskiftet. Genom sitt "Svenska Visförlaget" dominerade de under ett kvarts sekel skillingtrycksmarknaden i Sverige. Tillkomstsammanhangen för ett par av de skillingtryck som finns med i Anderssons urval är också närmare undersökta av i Danielson, som bl.a. beskriver hur visorna skrevs och gavs ut, upplagor, tryckning, försäljning och kundkrets. Danielson berättar att inte mindre än 20 visor skrevs om ångbåtsmördaren Nordlund, varav fem av dem av Jöns Chronwall själv (Danielson i *Sumlen* 1981). I Anderssons samling återges tre visor om Nordlund, hämtade ur samma skillingtryck, men som lämnas okommenterade och utan inledande upplysningar.

Visor om brott och straff utgör en spännande del av skillingtryckens repertoar, som skulle kunna berätta mycket om människors sätt att tänka, men denna samling lämnar många frågetecken efter sig. Boken ingår som nummer 2 i skriftserien "Svenska visor". Den första delen kom ut redan 1949–1955, därför är det extra olyckligt att del två, som har låtit vänta på sig så länge, inte uppvisar djupare kunskaper omkring själva visorna.

Annika Nordström, Göteborg

Revival and Communication. Studies in the History of Scandinavian Revivals 1700–2000. Arne Bugge Amundsen (red.). Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis 49, Lund 2007. 175 s. ISBN 91-89515-14-5.

Sedan 2001 träffas regelbundet väckelseforskare från Norden till konferenser. Den första hölls i Åbo, den andra 2003 i Fredrikstad och den tredje i danska Christiansfeld, herrnhutarnas centrum i Norden. Det mesta som avhandlades i Fredrikstad föreligger i tryckt skick i volym 49 av Bibliotheca Historico-Ecclesiastica Lundensis med Osloprofessorn Arne Bugge Amundsen som redaktör. De åtta bidragen har samlats under rubriken *Revival and Communication. Studies in the History of Scandinavian Revivals 1700–2000*.

Efter en inledande essä av bokens redaktör följer föredragen i huvudsak i kronologisk ordning. Fem av bidragen representerar väckelseforskningen i Sverige, ett vardera Danmark, Finland resp. Norge. Som framgår av bokens titel är samtliga bidrag publicerade på engelska.